

BOTANISCHES INSTITUT
der Universität Wien

Bibliothek

J.-Nr. _____

Sign.

C198/25

BOTANISCHES MUSEUM
der k. k. Universität.

J.N.º 4162

B

h. 27 / 115
125 / 104

CAROLI CLUSII,
ATREBATIS,
ET
CONR. GESNERI,
TIGURINI,
EPISTOLAE INEDITAE.

EX ARCHETYPIS EDIDIT,
ADNOTATIUNCULAS ADSPERSIT,
NEC NON PRAEFATUS EST

LUD. CHRIST. TREVIRANUS,

MED. ET PH. D. BOTAN. IN ACAD. BONN. PROF. ET HORTI BOTAN.
DIRECTOR.

LIPSIAE,
SUMPTIBUS L. VOSSII.

1830.

CAROLUS OLSA

ATREBATA

ET

CONR. GESSNERI

TRIDUUM

EPISTOLAE INEDITAE

EX ARCHETYPIS EDIDIT

ADNOTATIONIBUS ADORNATA

NEC NON PLURIBUS EST

AD. CHRIST. TRUBNERUS

AD. M. D. C. NOTAM IN ACUM. NOMI. NOST. IN NOTTE. DORUM.

DIRECTOR

LIPSIÆ

FRIDERICUS B. VOSSII

1830

LECTORI S.

QUAM multa et quanta sint Caroli Clusii in rem herbariam merita nulli profecto in ea versato non perspectum est. Sive enim plantarum ab ipso detectarum copiam, sive iconum ligno quamvis insculptarum fidem atque elegantiam, sive iudicii in distinguendis speciebus acumen, sive denique spectes diligentiam in aperiendis Botanicorum orbi atque illustrandis Gallorum, Hispanorum et Lusitanorum scriptis ad herbarum scientiam facientibus, nulla sane dies debitas Clusio derogabit honores. De vita tamen clari hujusce viri praeter ea, quae Boissardus in *Virorum Illustrium*, qui doctrina et eruditione inclaruerunt, *Iconum* P. II. habet, nec non illa, quae in *Oratione funebri* ab Everardio Vorstio post obitum

Clusii Leidae habita, hujusque Curis posterioribus ad calcem adnexa leguntur, et paucissima illa, quae ipse de se Clusius in variis operibus suis narrat, nil fere ad notitiam nostram pervenit. Erat enim tanta viri eximii modestia ac benevolentia, ut aliorum commodis unice intentus, parum aut omnino non de se suaque fama sollicitus esset. Gratum itaque nobis factum est, cum in manus nostras, dum Vratislaviae versaremur, inciderent plures ejus ad Thomam Redigerum et Jo. Cratonem epistolae nondum in lucem editae, quas ex Autographo, cujus copia nobis benevole facta fuerat, omni adhibita cura ipsi descripsimus, quo typis mandarentur, commodis tuis, benevole lector, inserviturae. In qua quidem opera fore ut gratiam tuam demereamur, equidem speramus. Candidus enim et a jurgiis alienissimus optimi viri, a quo scriptae sunt, animus, ejusque in puriori Evangelii doctrina, quam amplexus fuerat, constantia ex iis non minus elucent, quam circa vitam ejus aerumnosam aliqua inde innotescunt, quae antea

latuerant. Fuit autem Thomas Redigerus, quem aliquae petunt Clusii epistolae, e nobili familia, quae etiamnum in Silesia viget, oriundus. Vitebergae Melanchtonis et C. Peuceri doctrina in literis sacris et philosophia usus erat, quo facto Lutetiam petiit, Clusio commendatus, quocum deinde, ob motus Galliae intestinos, in Belgium contendit, ibique annorum aliquot moram fecit. Sedatis Galliae turbis hanc iterum adiit, Clusio apud Belgas remanente, exinde vero in Italiam profectus est. Heic ubi annos aliquot in literarum studiis transegisset, denuo Belgium et Germaniae partem Rheno adjacentem salutavit, Coloniae tandem praematura morte extinctus, cum vix annum aetatis trigesimum quintum ageret. Quanta doctrina cum praeclaro hoc viro perierit, satis superque docet apparatus literarius, quem sibi in itineribus hisce comparaverat, qui- que magnam constituit partem Bibliothecae publicae a Redigeris nomen habentis, quae Vra- tislaviae in aedibus S. Elisabethae adservatur. Inter pretiosissima ejus cimelia, quorum pars

adhucdum inedita latet, numeranda est collectio
 epistolarum a viris doctis scriptarum ad Thom.
 Redigerum et Jo. Cratonem a Cratheim, cele-
 brem illum Medicum Caesareum, qui familiae
 Redigerianae amicitiae vinculo admodum fuit
 conjunctus. Adsunt autem in hoc thesauro vi-
 ginti ad Thomam Clusii epistolae, quarum non
 nisi partem tibi, candide lector, exhibemus, illas
 omittentes, quae tam ob brevitatem, quam quia
 negotia in illis tractantur privata, typis ut ex-
 cuderentur minus videbantur dignae. Quas ta-
 men cl. vir ad Cratonem dederat, has omnes
 tibi nunc tradimus, dolentes, quod earum haud
 exigua pars excidisse videtur. Sub calcem adje-
 cimus epistolam Conr. Gesneri ad eundem cl.
 virum inscriptam, quae tam in Epistolarum Ges-
 neri collectarum libris IV., quam inter ipsius cae-
 teras, Guilandini, C. Bauhini et novissime Jo.
 Hanharti curis in lucem editas, desideratur.

Car. Clusius Thomae Redigero, Biturigibus.

S. P. Quod serius ad tuas respondeam, generose Redigere, velim ne negligentia, aut tui oblivione factum existimes. Sed cum ante trimestre in Flandriam evocatus essem, quo sine mora proficiscendum fuit, non potui omnibus amicis valedicere. Itaque factum est, ut Dn. Maternus, qui ubinam delitescerem ignorabat, tuas ad Fuggerorum aedes curaverit: quas sane nondum credo accepissem (tanta est in illis scr. diligentia), nisi commodum hodie Maternum convenissem (nam huc negocia quaedam me revocarunt), qui significavit de literis. Eas vero dicere non possum quam libens legerim, tum ob elegantiam, tum quod tui erga me amoris testes sint locupletissimae. Quem sane pro mea virili sedulo alere ac conservare studebo. Epistolas

Clenardi proximis nundinis Francofortensibus spero habebimus*), siquidem Privilegium impetravit Christ. Plantinus, quas post Natalitias ferias praelo committere constituit. Existimo hac aeditione aliquid nos acturos et eos qui Clenardico nomini student, excitaturos ad ea edenda, quae forsitan apud eos delitescunt, Clenardi. Ego paucos ante dies rursus Vasaeum, ejus filium, ad quem magna ex parte scriptae sunt, quas aedituri sumus, commonefeci atque etiam oravi, ut si quid Clenardi habeat (ut profecto habet), id posteritati ne invideat, sed quantum potest Clenardi nomen a tenebris vindicare conetur. Vir est admodum candidus et eruditus: quare facile mihi persuadeo, eum pro suo candore communicaturum orbi Clenardi opuscula, quae apud eum sunt. Hic charitas annonae multa turbulenta consilia excitavit. Nonnulli addunt, Regem Philippum proxima aestate huc venturum, cujus profecto adventus multorum judicio magnas turbas dabit. Gratum fuit, quod de Condaeii conjugio intellexi, etenim

*) Nicolaus Clenardus, Theologus Lovaniensis, cum desiderio linguae Arabicae addiscendae flagraret, Hispaniam, Lusitaniam et ipsam Mauritaniam petiit; summis tamen cum aerumnis conflictatus et tandem Hispaniam reversus, Granatae diem supremum obiit. Ejus epistolarum tam erudite, quam lepide ad viros doctos scriptarum cum jam liber unus Lovanii editus esset, Clusius ex Hispaniis redux nondum in lucem editarum, quarum maxima pars ad Jo. Vasaeum Prof. Salmanticensem scriptae, fasciculum secum attulit, quae in secunda hujus collectionis editione Plantiniana posteriorem librum complent. Hunc autem Clusius Thomae Redigero nostro dicavit, memor quantum is delectatus erat lectione earum, quae prius Lovanii excusae fuerant.

cum ex Hispaniis reverterer, intellexeram, ambivisse illum Ducis Guisii filiam, quod matrimonium non sine multorum offensa contractum fuisset, nec sine caede forsitan celebratae nuptiae. Cum hac vero contractum matrimonium non poterit non piis omnibus placere. Nam tametsi Princeps Longevillanus (quem sponsae fratrem esse arbitror) adversus Condaeum arma sumperit, pium tamen virum semper esse intellexi, et satis probe institutum, ut pote cujus mater sit Domina de Nono castro, quod aliquot passuum millibus Lausanna tantum abest, in quo Farellus perpetuo ἐπισκοπὸν egit. Turcarum Imperatorem ferunt magnam et validam classem comparasse in proximum ver. D. opt. max. ejus consilia et conatus ad sui nominis gloriam et ad Christianismi salutem retundat. Bene vale, generose Redigere. Antverpiae (Brugas cras rediturus, ubi quod superest hyemis agere constitui) 16. Decembr., 1565. Tui studiosissimus Carolus Clusius A.

II.

Idem Eidem, Biturigibus.

S. P. D. Exemplar Epistolarum Clenardi, quas ex Hispaniis attuli, generose Redigere, nunc primum absolvit Plantini amanuensis: in quo sane describendo justo tardior fuit, quippe qui trimestri et eo amplius in hoc occupatus sit. Illud nunc restat, ut Plantinus visitatori, quem vocant, exemplar tradat perlegendum, quod, si ejus permissu licuerit, deinde excudat. Sin

forte visitator, ob locos quosdam, earum Epistolarum publicationem permittere nolit, exemplarque apud se retineat, Autographum, quod apud me habeo, nobis erit usui, ut alio descripto exemplari, aut in Gallia, aut in Germania id excudi curemus. Siquidem vereor, ne difficiles se praebeant Theologi in publicationis permissione, quod alibi dicat, Monachum esse Hypocri- seos domicilium, atque quadam epistola, Monachum novarum semper rerum domicilium, et interdum ludat in Canonicorum Sardanapalorum delicias. Nosti enim ejusmodi hominum mores, qui aegerrime ferunt ulcera sibi perfricari. Enitemur tamen sedulo, ne diutius lateant, atque Lectorem admonebimus, ne, si forte in alias hujusmodi Epistolas Clenardi inciderit nondum typis expressas (quando quidem, ut ipse plerisque locis refert, alias multas ad amicos in Hispania scripsit), eas Literarum candidatis invideat.

Rerum novarum nihil hic habemus, nisi quod plerique recens creati Episcopi Nobilitatem offendere non desinunt et praeclaram illam suam Synodum Camera- censem invitis etiam civitatibus quodammodo obtrudere volunt. Verum in Hispania non sumus. Avide hic leguntur libelli, qui familiae Guysiacae fraudes et tech- nas ambitionemque detegunt. Ut Granuellanus totum se ad exemplar vitae Cardinalis Lotharingici compo- sisse videtur, ita forte, eadem ratione scriptores nan- ciscetur, qui illum suis depingant coloribus. Meliten- ses Turcarum obsidionem adhuc constanter perferunt: sed verendum est, ne serius subsidia mittantur. Boisot Mechliniensis, qui uxoris Materni sororem conju- gem habebat, ante paucos dies sublatus est phthisi.

Bene vale, ornatiss. Redigere, atque me in numero tuorum habere perge. Antverpiae ad 18. Sept., 1565. Tuus semper Carolus Clusius A.

III.

Idem Eidem, Valentiae Allobrogum.

S. P. Negligentiam atque ingratitude meam sat scio accusabis, generose Redigere, quod pro tam lepidi munere ne epistola quidem tibi gratias egerim. Verum cum causas cognosces, cur minus id praestiterim, existimo culpa, quam agnosco, partem me deprecatum iri. In mediis nostris motibus vulnus in crure dextro accepi summa cum contusione, immo parum abfuit quin confractum fuerit crus*). Vulnus gravissima subsequuta sunt συμπτώματα et ingentes dolores, qui me lectulo ita affixerunt, ut toto fere trimestri cubiculo non sim egressus. Triduo post quam vulnus accepi, misit ad me Maternus perelegans horologium, quo munere nihil gratius mihi esse potuit, atque gratum mihi fuisse libenter testatus fuisset, si tantillum dolores remisissent. Curato vulnere, saltem ad cicatricem per-

*) Clusium in Hispanico itinere ad Calpen equo delapsus os tibiae confregisse, Vorstius in Or. fun. habet; eundem vero in ista peregrinatione, ruente in cursu per acclive equo, brachium dextrum, insequente autem anno, i. e. illo, quo haec epistola scripta est, dextrum crus fractum habuisse, Boissardus auctor est.

ducto, statim ineunda mihi fuerunt per hanc regionem itinera, quae omnem ad te scribendi, aut epistolula aliqua gratitudinem animi testificandi occasionem ademerunt. At postquam huc redii, prima cura fuit, ut has ad te exararem, quibus negligentiae culpam deprecarer. Erit vero tuum munus, pro quo tibi quam possum maximas gratias ago, apud me tuae in me liberalitatis et benevolentiae perpetuum testimonium. Verum gratissimum id mihi fuisse malim re ipsa declarare, quam levi epistola significare.

Literas ante triduum a Dno. Cratone accepi, quibus mihi significat, cladem nobis a Turca illatam, quam jamdudum audiveramus, et generosum fratrem tuum Dominum Joannem Consilarii Caesarei in Bohemica aula munere honoratum esse. Gratulor certe illi eum honorem, cum majore dignus sit, atque non dubito, quin aliquando etiam te in summo dignitatis gradu constitutum videamus, velut tua virtus meretur. Quod ut brevi faxit Deus opt. max. eum toto pectore oro, atque ut diutissime incolumem conservet precor. De nostris motibus quid sperandum sit non video. Regis adventus multis formidini est. Verum ante proximum ver, tametsi plerique contra sentiant, eum non venturum certissimo scio. Interea aliquid boni fiet spero. Nam credendum est, Deum tam ingenti bono has regiones non donasse, ut statim id eis adimat. Itaque nostri est officii agnoscere hoc ingens Dei beneficium, atque eum comprecari, ut liberum Evangelii verbum, filii sui Jesu Christi Dni. nostri vocem nobis conservet. Bene vale, generose Redigere, atque me, ut facis, amare perge. Brugis Flandrorum III. Cal. Decembr.,

1566. Tui studiosus Carolus Clusius A. — Utinam tibi in hoc Alobrogico itinere fuisset comes, ob antiquitatem et variarum plantarum observationes, quibus me maxime delectari nosti. Inveniuntur non procul Lugduno, atque forte etiam proximis Valentiae montibus, Aetites lapides, sunt ii nucis Juglandis magnitudine plerumque, interdum majores aut minores, rotundi aut plani, atque ii praegnantes, agitati enim alium lapillum continereprehenduntur, Galli Pierres d'aigle vocant. Si tales atque alios hujusmodi miraculosos lapillos nancisceris, rogatum te velim, ut mei memineris: sum enim omnium naturae miraculorum studiosus.

IV.

Idem Eidem, Patavii.

Non dubium est, generose Redigere, quin magnum acceperis vulnus duplici illo nuncio de morte Amplissimi viri Domini Joannis Morenbergii, tui avunculi, et generosi Domini Joannis fratris tibi conjunctissimi. Sed fratris mortem magis te urgere arbitror, cum videas illum in medio aetatis flore mediisque quibus perfunctus est honoribus, tibi ademptum Consolatoria uterer, nisi te sic instructum cum praeceptis Christianis scirem, tum philosophicis, ut alterius consolatione non egeas, aut mihi ipsi cum ob privatum, tum publicum luctum consolatione opus haud esset, Patrum enim amisi septuagenarium in his nostris motibus ob assertionem purioris doctrinae. Nec satis fuit sanguinariis

hominibus, virum de sua republ. praeclare meritum publico supplicio afficere, nisi insuper omnibus facultatibus ejus familiam spoliarent. Status vero harum regionum eo est loco, ut pejori esse non possit, hoc est perditissimus. Sed quid opus est nunc querelis, cum iis magis exacerbetur dolor? Certe his tibi molestus non fuisset, nisi vis quaedam mei erga te amoris tibi indoluisse et mei luctus partem communicasse coëgisset. At Deus Opt. max., qui vera consolatione nostros luctus lenire et praesentibus malis solus eripere nos potest, tuas peregrinationes fortunare dignetur. Bene ac feliciter vale, generose Redigere, jam animi mea perturbatio de caeteris scribere non sinit. Brugis Flandrorum 14. Aprilis, 1567. Tui studiosus Carolus Clusius A.

V.

Idem Eidem, Patavii.

S. P. Cum proxime intelliGEREM a Materno vestro, generose Redigere, Gallia relicta, Italiam (cujus videndae occasio nunquam mihi data fuit) te adiisse, quantum eo nuncio sim delectatus, satis exprimere non possim. Etenim videbam florentissima illa provincia, atque omni antiquitate abundantissima perlustrata, nihil ad tuas peregrinationes accedere posse, quod magnopere expetendum esset. Hispaniam enim illis pergrandam relinquo, quibus miseriae et calamitates cordi sunt (ut ex Clenardi epistolis colligere potuisti et tibi oculatus testis esse possem), aut illis saltem, qui rei

herbariae studio delectantur, quique ut aliquid novi in eo studio observent, nullos non labores tolerare queunt. Itaque illum diem videre videor, quo ex Italia in patriam, celebris vario doctrinae et linguarum genere, et diversarum nationum moribus observatis, prudentissimus reverteris. — Caeterum cum Patavii te aliquanto tempore haesurum audivi, facere non potui quin has ad te exararem, illisque conjungerem brevem epistolam ad clariss. virum Jacobum Antonium Cortusum Patricium Patavinum, summum Philosophum; cui quantum orbis debeat, Matthioli doctissimae lucubrationes testantur; ut taceam ejus eruditissima opera, quae immortalis illi nomen parient. Praecipua vero ad eum nunc scribendi occasio est (nam aliquoties ad eum alias scripsi, adeoque amicitia inter absentes, nec unquam sibi invicem conspectos, abhinc anno contracta est), ut illius amicitiam (si forte tibi ea cordi est) tibi conciliem, quam existimo haudquaquam indecorem futuram. Est praeterea Patavii eruditiss. vir atque in stirpium cognitione excellens Guilandinus Borussus*), cui Patavini horti cura commissa est. Ab eo, si fieri possit, rariorum aliquot plantarum semina impetrare velim, quod facile te effecturum confido. Nam tametsi mediis in turbarum fluctibus versemur, animus tamen ab rei herbariae studio (quo unice delectatum me sem-

*) Melchior Guilandinus Regiomontanus, non minus doctrina clarus, quam fatis et controversia, quae ipsi cum Matthiolo fuit, notus, annis 1561 ad 1587 curam horti Patavini habuit. Clusium semina ab ipso accepta tulisse vel commercium epistolicum cum ipso aluisse, nulla in utriusque Cl. viri scriptis indicia adsunt.

per novisti) feriari non potest. — Porro si qua in re mea opella tibi usui esse possit, eam tibi defero cum omni exceptione. Bene vale, generose Redigere. Bruggis Calendis Martii, 1567. Tui addictissimus Carolus Clusius A.

VI.

Idem Eidem, Patavii.

S. P. Gavisus sum plurimum, generose Redigere, cum a Materno intellexi, relicta Bononia Patavium te rediisse. Nam tamesti multa sint, quae philosophiae et excellentium rerum studiosos istic detinere possint; tamen Patavium his rebus Bononiam longe superare intellexi, cum istic sit magna doctissimorum frequentia, cum quibus majore cum voluptate atque etiam libertate sermones conferre possis. Beatam sane judico Italiam, quae his aerumnis, quas quotidie experimur, libera est. Quod si per negotia licuisset, aliquo sane concessissem, ne miserrimum patriae meae statum videre cogerer, qui fuit olim florentissimus. Nunc cum non licet, praesenti fortuna utor, et publicis functionibus abstineo, ut quantum per privata negotia datum mihi est, studiis meis acquiescam, quae miraculorum Naturae admiratoribus tota consecravi. Quam ob rem te rogo, ut si hac in parte ea juvare poteris, operam tuam praestare ne pigeat. Quae vero peto, aut semina sunt rariorum plantarum, aut bulbi, aut lapilli impressionem ali-

quam habentes, quales sunt, qui rem aliquam animatam repraesentant: aut ab animalibus nomen sortuntur ut aetites, etc. Si quid sit vicissim, in quo mea opella usui esse possit, eam cum omni studio, industria et diligentia et sine ulla exceptione tibi defero. Bene ac feliciter vale, generose Redigere, et Dominum Jacobum Antonium Cortusum (si tibi forte cum eo familiaritas intercessit) meo nomine salutes quaeso. Mechliniae Kalend. Octobris, 1567. Tui studiosus Carolus Clusius A. Inter bulbos Tulipae, si nancisceris, erunt gratissimae.

VII.

Idem Eidem, Antverpiae.

S. P. Si possem gratiora referre pro tua ista munifica liberalitate, generose Domine Redigere, profecto facerem: quod vero solum relictum est, gratias quam maximas habeo, animi gratitudinem, si quando dabitur occasio, re ipsa declaraturus. Inveni in mea supellectile antiquas duas (tametsi rudes) exiguas statuas, tertiam ex plumbo imitatam, quae Pluti videtur. Istas, cum aliud ad manum non esset, T. Dn. mitto, quibus adjeci Hadriani Imp. egregium et rarum numisma antiquum, Lisimachi alterum, Alexandri, ut putant, tertium, utrumque imitatum videtur. T. Dn. erit qualemcunque hanc animi grati demonstrationem boni consuere. — Tametsi vero multis nominibus T. Dn. sim obstrictus, cogit me necessitas pudoris limites trans-

gredi et frontem praeter naturae meae inclinationem perfricare. Haec autem est occasio. Praeter eas calamitates, quae his tumultibus nostram familiam perculerunt, sequutum est ante aliquot menses hoc incommodum, ut parens meus senex fere octogenarius, omnibus facultatibus exutus sit, ob conciones ex Regis (ut persuasum habebat) permissu libere aditas. Contulerat ille in me, paulo post meum ex Hispaniis reditum, feudi cujusdam (nam ab ejus morte ad me perventurum erat) dominium, quo me aliqua ex parte honeste sustentare possem. Non potui facere, ejus infortunium miseratus, quin illius, quod in me contulerat, feudi redditus, eum percipere sinerem, impie me facturum statuens, si contra facerem. Itaque cum nunc non suppetat, quo me alere possim, nec cuilibet meam aegestatem cognitam esse velim, imo ne ipsi quidem Dn. Brancioni, viro mihi amicissimo, ob eas, quas T. Dn. facile suspicari potest, causas, supplex ad munificentiam T. Dn. refugio, illam orans, hanc meam aegestatem aliquo in unum aut alterum annum stipendio sublevare dignetur, donec me Deus benigno suo oculo respiciat: insuper obsecro, ne meam hanc impudentiam iniquo animo ferat, quam urgens necessitas mihi excussit. Meum erit Deum Opt. Max. orare T. Dn. non modo in hac peregrinatione, sed semper fortunet et mihi aliquando facultatem tribuat, animi gratitudinem erga T. Dn. demonstrandi. Bene vale, generose Dn. Redigere, ac Dn. Neodico, maternoque si redierit, ejusque uxori ex me quaeso salutem. T. Dn. addictiss. Carolus Clusius.

VIII.

Idem Eidem, Coloniae.

S. P. T. Dn. qualemunque mei erga eam animi demonstrationem probari, generose D. Redigere, gratissimum fuit intelligere. Utinam fortuna ita tulisset, praeclearioribus in rebus ingenioli mei vires exercere datum esset et aliquid meditari, quod si non T. Dn. dignum, at amplum saltem erga eum observantiae meae testimonium esse queat. Facit T. D. pro ingenita sua benignitate et candore, quae meas nugae boni consulat. Scribit ad me Dn. Neodicus, Dn. Maternum ex T. D. voluntate quinquaginta taleros mihi numeraturum. Certè non video quibus officiis unquam ingentem istam tuam in me liberalitatem demereri possim, nisi perpetua fide, atque erga T. D. observantia. Unum, quod licet, nunc facio: immensas ago gratias pro tam liberali munere: et Deum Opt. Max. oro, D. T. perpetuo servet incolumem, mihi que facultatem tribuat, munus istud aliqua saltem animi gratitudine demereri. Mechliniae pridie Id. Martias, 1571. T. D. observantiss. Carolus Clusius.

IX.

Car. Clusius Jo. Cratoni, Vratislaviae.

S. Literas tuas humanissime scriptas, vir clarissime, 8. Cal. Julii mihi reddidit Hubertus noster*), quae multis nominibus gratissimae fuerunt. Eae enim tanta elegantia et doctrina conscriptae sunt, atque animi tui erga me propensionem et voluntatem ita exprimunt, ut nihil ad earum elegantiam addi, neque ad benevolentiae declarationem quidquam accedere possit. Quo fit, ut et plurimum D. Huberto debeam, qui praeter eam, quae inter nos est, ignotorum etiam eorumque doctissimorum hominum amicitiam mihi conciliat: et tibi, qui nullis officiis a me provocatus, tam liberaliter studium tuum et gratificandi voluntatem mihi offers. Hanc autem amicitiam perpetuam inter nos esse faxit Deus: Ego sane sedulo eam conservare conabor, cum mihi summo ornamento futuram esse non dubitem. Et licet magno locorum intervallo disjuncti, praesentes colloqui, ad amicitiam colendam, non possimus, literae tamen (quae ea causa repertae videntur, ut inter absentes colloquium esse possit) id incommodi sarcire pot-

*) Intelligitur D. Hubertus Languetus, Jureconsultus celebris, qui apud Augustum Saxoniae et Joh. Casimirum Palatinum Electorem, aliosque principes legati munere functus est. Ejus nomen ferunt Epistolae ad varios aliaque scripta politica.

erunt. Nobiles ac eruditos adolescentes Thomam et Abrahamum*), qui studiorum gratia huc cum Huberto venerunt, saepe accedo, iisque, tum virtutis eorum, atque honestissimae et de Republ. bonisque omnibus optime meritae familiae nomine, tum Dni. Huberti causa, quem unice complector, tum etiam tua, cui plurimum ob singularem doctrinam, humanitatem et candorem tribuo, omnia mea studia et officia, omnem denique operam polliceor. Accedunt aliae praeterea causae, quae, ut id faciam, me impellunt. Nam cum ex Dnorum. Curatorum Thomae Redigeri voluntate hoc munus mihi ab Huberto delegatum sit, ut ipsius Thomae studia, resque curem, ac valetudinis ejus rationem habeam, idque in me receperim; omnis cura mihi necessario adhibenda est, ut muneri commisso satisfaciam, si vir probus et esse et haberi velim. — Montepelio nuper rediit Godefridus Scharvius tuus affinis, quem ad Dn. D. Hollerium deduxi: pollicitus autem ei est, tua causa, omnem operam. Idem faciet, non dubito, D. Jacobus Goupylus professor regius, vir doctissimus et plurimae lectionis (aliquoties enim eum adiimus, sed negotiis impeditus erat). Hi duo (quorum alter, nempe Hollerius, admodum difficilis est, et natura tetrica) reliquis praeferendi mihi videntur, et digni, in quorum amicitiam et familiaritatem sese insinuet. Quod si alios adjungere velit, ex eorum praelectionibus facile sibi deligere poterit, quos sectetur. Ad me quod attinet, quacunque in re illi gratificari potero, studium et voluntatem meam defero. In simplicium autem me-

*) Thomas et Abrahamus Redigeri intelliguntur.

dicamentorum cognitione quid a me expectare possit nescio, quod antea non viderit, cum iis praeceptoribus usus sit, quibus maximam eorum partem, quae didici, acceptam fero, et ex ea regione veniat, qua plantarum feraciorum in Europa vix esse arbitror, earum praesertim, quae a veteribus descriptae sunt: sed tamen quod potero faciam, ut intelligat, tuam commendationem non vulgarem apud me fuisse. — D. Petri Lotichii Secundi*) versus ab Huberto accepi, pro quibus maximas tibi habeo gratias. Eos reliquis ejus operibus adjungi curabo, si modo ab ejus fratre nactus fuero. Nam, ut ea ad me perferrentur, doctissimorum virorum Lotichio olim ejusque fratri familiarium opera usus sum, inter quos est Mycillus, Clarissimi viri Jacobi Mycilli, praeceptoris quondam Lotichii, filius. Is ad ejus fratrem scripsit, ab eoque petiit, ut, si fratris poemata, quae secum Heidelbergae abstulit, typographis excudenda tradere noluerit, ea saltem huc transmittat, nos enim curaturos propter veterem amoris consuetudinem, ut ea hic typis describantur. Quod si

*) Hunc poetarum Germaniae sui temporis facile principem Clusius, quamdiu Montepessuli degebat, inter reliquos amicos familiarissime coluit: unde et Lotichii ad Clusium versus aliquot et epistolae inter ejus opera exstant, quorum editionem a. 1609, absque significatione loci, absolutam coram habemus. Ad calcem ejus legitur vita Lotichii ab ipsius amico Jo. Hagio conscripta, patetque Clusium, cum Monspelii una cum Lotichio ageret, hunc e non uno discrimine eripuisse. Adest ibidem quoque Clusii celebris illius triplicis pontis s. potius aquaeductus supra Gardum flumen strati, nec non aliorum quorundam vetustatis monumentorum, quae Nemausi adhuc conspiciantur, descriptio.

neutrum impetrare potero, amici tamen memoriae hoc tribuam, ut conquisitas hinc inde Elegias ad amicos scriptas, aliaque carmina hactenus non excusa, quae se mihi curaturos iidem viri polliciti sunt, cum his, quae ad nos misisti, et iis, quae penes me habeo ejus manu scripta, in lucem emittam, lectores admonens, ut, si quid Lotichii habeant, ne apud se delitescere sinant, sed nostrum exemplum sequuti in publicum proferant: nimis etenim magnam jacturam factura esset Respubl. literaria, si tam insignis Poëtae opera eorum negligentia perirent. De libris medicis nihil nunc ad te scribo, quando apud nos nulli prodierint, quos dignos existimem ad te mittantur, praeter D. Rondeletii libellum de Ponderibus; sed illum te habere existimo, siquidem ante annum emissus est. De statu praeterea Reipubl. nostrae nihil est quod a me expectes, quod sciam D. Languetum diligenter ad te perscripturum singula. Extremum itaque illud erit, ut, si qua in re mea opera tibi opus erit, hoc tibi persuadeas, a me tibi omnia paratissima expectanda: id enim et auctoritas tua, et jam foeliciter coepta inter nos amicitia et summa tua erga me benevolentia postulant. Bene vale, vir clarissime, et me, ut coepisti, amare perge. Lutetiae Cal. Augusti, 1561. Tuus ex animo Carolus Clusius A.

X.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. P. D. Cum proxime ad te scriberem, vir clarissime, nihil minus cogitabam, quam nobis Lutetia discedendum esse: nam et conventionis formula, qua mutuam obligati sumus Thomas et ego, et studiorum nostrorum ratio nos isthic plane detinebant. Sed vix adhuc ad munus mihi commissum me composueram, cum repente pestis multis locis Lutetiae grassari coepit, cujus contagium magnum detrimentum ei scholae attulit: nam videre erat Professores cessantes, nonnullos rus concedere, lectiones intermitteri, collegia ocludi, studiosos catervatim fugere, denique omnia eo redigi, ut miserrimus esset ejus scholae status. Eadem etiam causa nos ex illa urbe expulit: stultum enim mihi videbatur imperterritum illic se velle profiteri, ubi manifestum appareret discrimen: ad haec conditionis ratio me admonebat plus illius valetudini metuendum esse, qui meae fidei commissus erat, quam meae. Caeterum ante fugam deliberavimus de loco, in quem concederemus: una autem urbs Aurelia maxime visa accommoda Dno. Huberto et nobis, in quam profugeremus: nam et schola (quae tamen nullo pacto cum Lutetiana conferenda est) et urbis amoenitas aërque hujus regionis salubris (sita est enim ad Ligerim flumen) eo nos invitabant. Hic ergo haerere constituimus, donec ab

amicis certiores facti, contagiosum hunc morbum Lute-
 tiae plane desuevisse (quod sub finem hujus mensis fu-
 turum arbitramur) illuc tuto reverti possimus. Gode-
 fridum tuum istic cum Dno. Huberto reliquimus, cui
 quod ea officia, propter repentinum istum nostrum dis-
 cessum, praestare non potuerim, quae illi debebam
 tum tuo, tum communium studiorum nomine, doleo. In
 reditu tamen nostro, si istic diutius haereat, nihil eo-
 rum praetermittam, quae ad ejus studia promovenda
 facere arbitrabor. Dni. Thomas et Abrahamus firma
 hactenus usi sunt valetudine, et perbelle ad hanc no-
 stram victus rationem assueverunt. Poissiacum, quod
 oppidulum sex horarum itinere a Lutetia distat, con-
 vocata erat ante nostrum discessum Episcoporum syn-
 odus, ad componendas Religionis controversias, quae
 passim per Galliam flagrant. Eo venit etiam Dnus.
 Theodorus Beza vir doctissimus, a Rege Navarrae (ni
 fallor) accersitus. Expectatur etiam Dn. Petrus Martyr
 Florentinus, qui Tiguri Theologiam profitetur, a Re-
 gina matre, ut ferunt, evocatus. Deus faxit, ut ani-
 mos Principum sic commovere possint, ut, omnibus
 controversiis compositis, eorum opera, libera fieri pos-
 sit per universum hoc regnum Evangelii Christi prae-
 dicatio: quod facile fieret, si Principes vel tantillum
 ad eam rem animum adpellerent. Quanta namque sit
 piorum per Galliam copia, vel una haec urbs abun-
 dans praebere potest testimonium, ut plerasque alias
 taceam, quae istam longe superant. Siquidem hîc qua-
 ter in hebdomade conveniunt juxta moenia purioris do-
 ctrinae sectatores ad decies mille homines, nonnunquam
 plures, ut conciones audiant, quo loco fit etiam pueris

explicatio Catechismi singulis diebus Dominicis a meridie. Itaque, cum haec ita se habeant, si Papistae nihil de suo concedere, sed mordicus omnia retinere velint, aut misera Ecclesiarum dissipatio passim expectanda est, aut, quod verisimilius videtur, intestinum bellum. Illud autem accidere non poterit, quin totius regni hujus Gallici concussio, ne dicam eversio, metuenda sit. Etenim utrique habent potentes fautores et propugnatores. Sed Deus, in cujus manu sunt omnia, populi sui miserebitur et omnia in sui nominis gloriam facile, ubi voluerit, convertet, quod ut faciat, illum assiduis precibus sollicitare debemus. Regina Navarrae 25. Augusti hac transiit, ad maritum in Aulam profectura. Quo die huc advenit piorum Conventum adiit, et sua praesentia decoravit: idem fecit postridie, sed a meridie discessit. De publicis rebus plura a Dno. Huberto accipies, non dubito; nam cum is sit Aulae proximus, et ad ipsos etiam Principes illi pateat aditus, facile si quid sit novi ad ejus notitiam pervenit. Nos vero procul absumus, et inter plebejos versamur: quae tamen aut ipsi videmus, aut certo ad nos perlata sunt, committere nolui, quin tibi communicarem, mallens ea scribendo, quae tibi forsitan ab aliis significata sunt, peccare, quam nihil scribendo negligentiae accusari. Bene vale, vir clarissime, et tuum Clusium, ut coepisti, in amicorum numero habere perge. Aureliae ad Ligerim 7. Idus Septembr., 1561. Tuus quantus est Carolus Clusius A. Plurimum te salutant Thomas et Abrahamus.

XI.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. P. D. Cum viri clarissimi D. P. Lotichii Secundi poëmata ab ejus fratre (nam ad illum hac de rescripseram) atque nonnullas Elegias ab aliis ejus familiaribus expecto, quas integro operi adjicerem, pestis, quae toto Autumno hîc saeviit scholamque dissipavit, expectationem nostram plane fefellit. Ji enim, a quibus Elegias expectabam, hinc inde propter eadem causas, ob quas secesseramus, nimirum propter pestis contagium, dispersi sunt, nec quo tandem commigrarint scire omnino potui: adeoque haec causa fuit, cur minus expectationi tuae satisfacere potuerim. Interea temporis Typographus quidam Lypsiensis (spe haud dubie lucri) corrasis ex priore et tertio libris quibusdam Elegiis, quorum ille Lutetiae olim aeditus fuerat, hic in Italia, additis nonnullis Eclogis et Epicediis, libellum consarcinavit his postremis Nundinis Francofordiensibus, cui titulum fecit omnium Lotichii operum, tametsi maxima pars desit et Dnum. Christianum Lotichium fratris opera emendata apud se habere sciret, ut ex Clarissimi Viri Dni. Joachimi Camerarii epistola liminari perspicuum est. Qua in re non solum Christiano, aliisque qui integrum Lotichii opus in lucem emittere festinabant, sed ipsi etiam auctori, cujus scripta adeo lacera promulgavit, ut non, si revivisceret quidem auctor, pro suis agniturum esse existimem,

summam injuriam fecit. Ut autem hujus inepti avaritiam, quantum in me est, eludam, scribo rursus Christiano, ut fratris poemata diutius apud se latere non sinat, et si hanc operam fratri navare nolit, saltem ea ad nos mittat, curaturos siquidem sedulo, ne memoria defuncti extingatur. Non desinam interea familiares Lotichii literis sollicitare, ut, si quae ejus scripta habeant, ea ad nos perferri curent. Et si quid impetrare poterō, statim te commonefaciam, eaque tuis adjici curabo. Sed de his haecenus. Scripsi ad te proxime Aurelia, ut si peregrinarum herbarum satione delectaveris, mihi significares, curaturum enim me, ut ea quae nancisci possem, ad te perferrentur. Sed cum tuus affinis Dnus. Godefridus iter ad vos institueret, tam commodam occasionem negligere non volui; sed nullo expectato tuo responso, nonnulla ad te mittere satius esse duxi, partim amicorum liberalitate mihi missa, partim diligentia nostra collecta, ea non ingrata tibi futura existimans, tametsi praestantiora tibi missa esse ex Gallia Narbonensi a tuo affini sciam. Ea itaque benevolo animo accipies, et si qua alia in re Clusium tuum gratificari tibi posse existimabis, ab eo studia, officia, diligentiam denique et operam omnem expectabis. Bene et foeliciter vale, vir clarissime, et me in numero tuorum habere perge. Salutem meo nomine amplissimis viris Dno. Nicolao Redigero reliquisque Thomae Curatoribus atque honestissimae matronae ejus matri plurimam dicas velim et meliori de nota commendes, me apud illos, quod nunc non scripserim, excusans. Lutetiae Idib. Octobris, 1561. Tuus ex animo Carolus Clusius A.

XII.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. Diurni istius mei silentii causam, vir clarissime, non velim negligentiae adscribas, sed cum Dnus. Hubertus in dies reditum in Germaniam pararet, malebam illi meas quam ignoto tradere: multae autem illum necessariae causae diutius retinuerunt, quam cogitarat. Sub Scharvii discessum, atque etiam post, scripsi ad D. Lotichii fratrem, sed nullum responsum ab eo adhuc tuli, neque quidquam ab eis accepi, qui multarum Elegiarum e Lotichio scriptarum exemplaria se mihi curaturos polliciti erant. Itaque cum videam, a nemine quidquam communicatum esse, remitto ad te tuum exemplar, cui addidi nonnulla ipsius Lotichii ad me scripta atque cenotaphia quaedam ab amico meo integerrimo in Lotichium conscripta. Ignosces quod pollicitis non steterim, quandoquidem per me non stetit. Suspicio autem, Christianum Lotichium fratris poemata velle aedere, adeoque eam esse causam, cur non responderit, cum certo sciam, meas atque ipsius Julii Mycilli redditas ei fuisse. Nocte praecedente tertium Decembris e vivis excessit Dn. Hollerius Medicus doctissimus, cum pridie firma fuisset valetudine, nec morbum sensisset, imo liberalius eo die coenasset: catarrho suffocatum dicebant. Etsi autem vir ille minime *καλονικός* esset, aliquid, ni fallor, praeclarum opus ab

eo expectandum fuisset, nisi praxis illum a studisi avocasset. Sublato enim Fernelio, maximus ad hunc factus est concursus, ita ut vix sufficeret. Undecimo post die eum subsequutus est Dnus. de Monceau, Medicus Regius, sed non magni nominis. Sub finem mensis Februarii Dno. Goupylo, qui solus post Sylvii mortem professor regius medicus fuerat, collega additus est Dnus. Ludovicus Duretus, vir doctissimus ac diligentissimus, qui 10. Martii de sua professione orationem habuit, ac biduo post Hipp. libellum de humoribus (quod in eo autore diligentem navarit operam eumque sibi prae reliquis antiquis imitandum proposuerit) doctissime interpretari coepit. Ejus diligentia stimulatus Dnus. Goupylus, qui toto fere septimestri feriatu erat, Aeginetae tertium nobis accurate explicat, librum sane his, qui in theoria versati sunt, utilissimum, quippe qui omnium morborum totius corporis curationem complectatur. Religionis negotium, tametsi Satanas quantum possit impedire conetur, satis belle procedit, conveniunt enim singulis diebus interdum ad 20. aut 30. hominum millia ad verbum Dei audiendum, quibus aliquando Dnus. Theodorus Beza concionatur, nonnunquam Franciscus Perrucellus Ecclesiae Gallicanae apud Francofordienses olim minister, jam vero dissipata illa Ecclesia a Principe Condaeo huc vocatus: sunt praeterea tres aut quatuor ministri ordinarii. Nondum tamen Piiis templa concessa sunt, sed loco aperto concionem audiunt et sacramenta administrantur, multum frementibus Pontificiis. Sed de his plura a Dno. Huberto accipies. Verum quod pene omiseram, Duretus in collegium Professorum regiorum allectus est ob Prin-

cipem Condaeum Navarrei fratrem, qui periculosissime laborabat, pristinae sanitati restitutum, cum ab aliis medicis quodammodo deploratus esset. Semina quae Scharvio tuo tradidi, si grata fuerunt et ea medicinae parte delectaris, rescribe: curabo enim et proximo Autumno et e Montepessulano et aliis locis accipias. Quod reliquum est, vir ornatissime, precor Deum patrem Dni. nostri Jesu Christi, ut te reipubl. diu servet incolumem, illud tibi persuadeas orans, meam tibi opellam, studium et officium dedicata esse, si qua in re his opus habeas. Bene vale ac Dnum. Scharvium tuum plurimum ex me saluta. Lutetiae 13. Cal. April., 1562. Tuus semper Car. Clusius.

XIII.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. P. Post nostrum e Gallia discessum, clarissime vir, jam tertium ad te scribo, plane confido meas tibi redditas esse; in his Galliae statum utcunque describebam et respondebam ad eas, quas cum Goupyli literis acceperam. Cupiebat ille respondere et crebro D. Hubertum sciscitabatur, quando ad vos rediturus esset. Postea audio bonum virum ex urbe ejectum, peneque in vitae discrimen incidisse a plebe. D. Duretum secessisse mihi relatum est, omnesque studiosos discessisse, plerosque Bibliopolas ejectos esse, atque inter eos Wechelum omnium facultatum jacturam passum esse. Denique talis ejus urbis est facies, ut jam nil nisi arma undique perstrepent, fiatque passim piorum

miseranda caedes. Duretus nihil adhuc in publicum aedidit. Meus Thomas misit eos libros, quos petieras cum praedio rustico, nam tandem eos recepimus, quos Lutetiae emerat. D. Hubertum nunc intelligo e Gallia discessisse, neque consultum illi fuisse crediderim diutius in ea haerere, cum in Germanos Guisiaci passim saeviant. Gallicae aut Helveticae Theologiae nihil hinc adfertur, siquidem etiam nostris Bibliopolis interdictum est, ne hujusmodi libros importent, et ne id clam fiat, diligenter Theologi perquirunt, eamque ob causam minime in hac vobis gratificari possumus. Ante aliquot dies, quod huc tumultus Gallicos*) perdurare videremus, neque brevi*) esse manifestum*) valediximus atque Lovanium nos contulimus, existimantes, consultius fore nostris studiis, si isthic in Academia, in qua multi sunt docti viri potius, quam illic inter mercatores, qui perpetuo de suis mercibus confabulantur, vivamus. Hic habemus Biesium, Cornelium Valerium, Gemmam et plerosque alios claros viros, quorum aut praelectionibus aut familiari colloquio frui possumus. Itaque non existimo Thomae parentes moleste id laturos. Tuas Biesio reddidi. Bene vale, clarissime vir, atque ornatissimum virum D. Nicolaum Redigerum ejusque matrem honestam matronam, atque tuum Scharvium officiose ex me saluta. Lovanii Idib. Augusti, 1562. Tuus semper Carolus Clusius A.

*) Desunt aliqua verba, ob chartam laceratam. Videntur autem Clusius cum Redigero, relicta Lutetia, primo Antverpiam, dein Lovanium petiisse.

XIV.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. P. Superiori Octobri, clarissime vir, cum viderem, nullum finem apparere Gallicorum tumultuum, sed amoenissimum illud florentissimumque totius Europae regnum funditus everti: desperavi plane de nostro reditu in eam regionem. Itaque consilium inii plenum periculi. Lutetiam enim accessi nostrae suppellectilis huc vehendae gratia. Quantis molestiis plenum fuerit illud iter, non attinet multa dicere. Nam qui Galliam militibus plenam, florentissimam Regni urbem a Guisianis obsideri, deinde diripi, in memoriam revocabit, facile intelliget, non levis momenti fuisse eam protectionem. Sed Dei beneficio unius mensis spatio illud iter confeci suppellectilemque huc reduxi incolumis. Quam vero illic miseriam non vidi! Optimi quique profligati, Professores Regii primarii in exilium missi, eorumque fortunae direptae: hinc fames urgebat, illinc pestis grassabatur (dicuntur enim semestri spatio plus quam centena hominum millia ex lue absumpta), inde caedes oculis perpetuo obversabantur et plurima mortis imago. Ubi solebat esse Musarum sacrarium, jam facta est belli officina, ita ut nihil nisi arma perstreperere audias et timpana pulsari tubasque inflari. Itaque non Lutetiam omnium olim studiorum nutricem ingredi videbar; sed novam aliquam prorsusque inco-

gnitam urbem. Praeclare igitur nobiscum actum putabam, quo mature nos inde subduxissemus: nam multa procul dubio subinde intueri coacti fuisset, quae non modo displicuissent, sed etiam exhorruissemus, et forsitan in manifestum periculum nos coniecissent. Sed de his satis. Caeterum tametsi hinc in academia celebri vivamus: Lovanium tamen non habet ea honesta exercitia, quae Lutetiae reperiabamus: neque hi Professores ullo modo cum Lutetianis comparandi sunt, sive doctrinam spectes, sive docendi methodum et gratiam. Haec eo scribo, quod studiis et valetudini Dni. Thomae melius esset consultum, meo iudicio, si proximo Autumno in Italiam proficisceretur, praesertim cum Galliae repetendae spes adempta omnino hac tempestate videatur. Nam et in posterum illi etiam consultum velim, tametsi calendis Augusti proximi munere meo perfunctus ero. De ea re per occasionem cum ejus parentibus agere poteris: sed ita ne a me profectum existimare aut suspicari possint. De libris quos petis curavimus sedulo: sed unum duntaxat, Scaligeri nempe librum, quem Dnus. Thomas tibi misit, invenimus; reliquorum ne nomina quidem nostrates Bibliopola se audivisse ajunt. Ferrerii tamen libellos Lutetiae ante biennium mihi diligentissime perquisivi, sed frustra. De Lotichii nostri Poetae clarissimi operibus, velim scire quid Dns. Camerarius statuerit. Memoriae defuncti hoc tribui cuperem, ne mutilata in lucem prodeant. Verum cum magna Dno. Camerario intercedat familiaritas cum Christiano Lotichio, D. Petri fratre, isque apud se exemplar habeat ex postrema ipsius Auctoris recognitione correctum, facile impetraturum

Dnum. Camerarium a Christiano arbitror, ut opus illi concedat, siquidem de memoria fratris in perpetuum conservanda agitur. Reliquum est, clarissime vir, ut me in tuorum numero habere pergas et Dni. Redigere parentibus de meliore nota commendes. Saluta meo nomine Dnum. Godefridum tuum affinem. Bene vale. Lovanii 6. Cal. Februar., 1563. Tuus Carolus Clusius A.

XV.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. P. De literarum cessatione nunc me tibi excusatum esse arbitror, praesertim si postremas, quas ad te dedi, acceperis. In iis enim de nostris rebus deque Galliae statu nonnihil agebam. Dns. Hubertus aliquot menses per Germaniam vagatus est, ut solamen aliquot inveniret tristissimae patriae suae eversioni. Ex conventu Francofortensi ad me scripsit, deinde Argentorato, quo secesserat post illum celebrem conventum. Francofordiae his nundinis futurum ad me scripsit. De Gallicis rebus melius aliquantum speramus Duce Guisio sublato, nam res ad pacem tendere videntur: sed tamen omnia adhuc incerta. Lutetiae crudeliter saevitum ajunt in eum qui Ducem Guisium glande trajecerat, tametsi Guisius ipse ante obitum offensam illi remisisset, atque ejus causa Regi supplicis fuisset. Sed nihil impetrari potuit a furente plebe Parisiensi. De Rondeletio nihil audiveram, quod praecclusae sint nobis eae regiones, imo nihil nisi summa cum difficultate Lugduno

huc advehitur. Quid Goupylo, Dureto, Mercero, Ramo, aliisque summis viris actum sit, puto me aliquoties ad te scripsisse: ita ut molestiarum illarum tristissimique eorum exilii repetitione nihil hîc opus sit. Literas tuas ad Dnm. Biesium misi, bisque illi scripsi, sed nihil accipio (Lovanio enim huc concessimus, taedii quaedragesimalis levandi gratia); ejus Theoriam nondum extare certum est, sed apud eum adhuc latet, recognitam intelligo, nam prior editio ante aliquot annos publicata est. Ferrerii libelli nusquam hic inveniuntur, neque ante biennium (ut tibi significavi) cum Lutetiae eos quaererem, reperire potui. Valeriolae locos communes noster Thomas tibi curavit: cum enim ante paucos dies duo duntaxat exemplaria Lugduno huc allata fuissent, illi autor fui, ut alterum tibi emeret. Dni. Lotichii nostri memoriae velim summus vir Dns. Camerarius consulat, in qua re plurimum illi conferre posse arbitrator Christianum Lotichium, mortui fratrem, quod is omnia Lotichii opera recognita apud se habeat. Rogatum te velim, clarissime vir, ut officiosissime ex me salutare digneris amplissimum virum Dnm. Nic. Redigerum cum ornatissima matrona ejus matre. Bene vale, ac me ut facis amare perge. Antverpiae 5 Cal. April., 1563. Tui studiosissimus C. Clusius A.

XVI.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. P. Quas ad me XI. Martii dedisti, clarissime vir, eas (accepi) tertio Cal. Apriles, triduo videlicet post quam ad tuas responderim. Non est profecto, mi Dne., cur festinationem excuses, nullae enim tuae ad me pervenire possunt, quae non sint mihi longe gratissimae. De rebus Gallicis bene sperare nos jubent, speroque fatalem illam Regni Gallici periodum in meliorem conversum iri. Nam ajunt publicam pacem (sublato eo, qui caput erat omnium istarum turbarum) proclamata esse (per) Principem Condaeum Administratorem totius Regni: quae si vera sint, non dubium est, quin liber futurus sit cursus purioris religionis per universam Galliam. Doleo Typographum Lipsensem poëmatum Lotichii editionem mutilam ita praecipitasse: nam si multa illi supersunt exemplaria, negligentior erit in conquirendo integro opere. Grata sunt mihi tua officia et sedulitas, teque oro, ut hanc voluntatem perpetuo erga me alas. De Goupylo et Rondeletio aliisque claris viris superioribus tibi significavi, quae scire potui. Dno. D. Biesio aliquoties scripsi, sed nullum responsum ab eo extorquere possum, tuas tamen accepit. De Typographo quaesivi, an sub praelo esset ejus opus castigatum. Negat ille, sed Dnm. Besium apud se adhuc habere ait, neque adhuc excudi posse, tametsi exemplar a Dno.

Biesio accepisset, quod multa illi adhuc sint exemplaria. Locos communes Valeriolae tibi emit noster Dns. Thomas, ut proxime ad te scripsi, eosque tibi curabit prima occasione. De Moscho audiveramus. Lutetiae atrox supplicium sumptum est de eo Nobili, qui Guisium glande trajecit. Nam primum candenti ferro laceratus est, deinde ab equis concitatis discerptus, postea capite truncatus, denique ejus truncus exustus. Verum fieri non potest, quin illi aliquando poenas dent de sua saevitia, quae omnes omnium aetatum crudelitates hoc anno superavit. Bene vale, clarissime vir. Antverpiae 3. Non. April, 1563. Tui studiosissimus C. Clusius. — Post octiduum Lovanium repetimus, unde nos subduxeramus, salsamentorum vitandorum gratia. Saluta ex me officiosissime (nisi sit grave) ampliss. virum Dnm. Nicolaum Redigerum ejusque fratrem Dn. Joannem, si isthuc redierit, atque honestissimam eandemque nobiliss. matronam, eorum matrem.

XVII.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. P. Tuas mihi reddidit Dnus. Thomas Redigerus heri Lovanio veniens, ut in Galliam proficisceretur, clariss. vir, quibus nihil gratius esse potuit, quod eas videam plenas humanitatis et summae erga me benevolentiae. Ego vero nihil habeo, quod referam, nisi propensam animi minime fucati voluntatem. Gratum est eorum virorum nomina mihi significata esse, per

quos interdum meae literae et rudes et minime elaboratae ad te pervenire possint. Quo vero in loco Italiae futurus sum, nondum constitui, nisi forsitan Pisas me conferam, quod ea urbs paulo quietior et minus turbulenta videatur. Ubicunque autem futurus sim, illud tibi persuadeas velim, Clusium perpetuo tui fore memorem et quascumque occasiones quaesiturum, ut mutuis colloquiis per literas fruamur. Debebam nunc in Italia esse, nisi me negotiola quaedam alio perpulissent. Brevi autem, hoc est, ubi parentibus valedixero, profectionem Italicam instituere spero*). Clariss. viri P. Lotichii poemata huc allata sunt. Desunt tamen adhuc nonnulla, quae per libros Elegiarum seorsim excusos sparsa sunt: an vero in altero libello qui sequetur futura sint, ignoro. Sed Dnm. Camerarium curaturum existimo, ne quid intercitat. Res Gallicae satis nunc tranquillae sunt, postquam Rex Tutorum imperio exolutus est. Dns. Hubertus ante bimestre Lutetiae fuit et etiamnum est in aedibus Wecheli typographi, ut ipse Wechelus Francofurto rediens mihi narravit. Anglia bello flagrat adversus Gallos et lue pestifera exhauritur. Bene vale, clarissime vir. Antverpiae Nonis Octobr., 1563. T. C. Clusius A.

*) Istius voti nunquam compos factus est Clusius.

XVIII.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. P. Cum ad tuas proxime responderem, clariss. vir, cogitabam brevi in Italiam. Sed negotia domestica diutius me hic retinent praeter animi voluntatem: siquidem parentem reperi et valetudinarium et senem, cumque non posset propter valetudinem negotiola quaedam procurare sua, ejus personam sustinere me oportuit. Spero tamen Dei beneficio sub finem hyemis institutam ante aliquod menses profectionem moliri, nisi magnum aliquod impedimentum objiciatur. Prodiit ante aliquot dies in publicum clariss. medici D. Biesii liber unus de Methodo Medicinae. Eum, quod scirem, te illius viri lucubrationibus plurimum delectari, mitto. Ejus Theoretica brevi etiam expectamus, distractis, ni fallor, maxima ex parte prioris editionis exemplaribus. Eum librum, quod abfuturum me sperem, ab ipso Autore expectabis: memini enim, cum ejus libri mentionem apud illum feci, pollicitum esse, omnium lucubrationum suarum exemplar ad te missurum. Dnum. Hubertum nunc Lutetiae esse existimo, literas enim ab eo accepi 20. Octobris scriptas, quibus significabat se in Burgundiam proficisci ad senem parentem, brevi autem rediturum Lutetiam: addebat etiam puriorem Evangelii doctrinam ita majoris partis Gallorum animis insedissee, ut non facile extirpari possit, quantumvis fremant Pontificii. Hac de causa gratulor Dno. Thomae Redigero, quem ex patria rediens in itinere offendi

in Galliam proficiscentem. Nam pace in Galliis constituta, verisimile est, artes omnes suum decus recuperaturas, Professoribus in Academias revocatis. Rerum novarum quod scribam nihil habeo, nisi quod hae regiones a praedonibus magna cum licentia infestentur, ita ut in ipsis urbibus privatas civium aedes percurrant. Superioribus quoque diebus ex Hispania relatum est, ex octo navibus, quae mercibus onustae in Americam vela faciebant, quinque tempestatibus obrutas esse. Bene vale, clarissime vir, et me, quod facis, amare perge. Rogatum te velim, ut amplissimum virum Dnum. Nicolaum Redigerum, cui te familiarem esse scio, officiose ex me salutes. Gandavi Nonis Decembr. 1563. Tuus semper Carolus Clusius A. Mitto ad te veteris mei amici P. Lotichii elegiam, quam Antverpiae nactus sum.

XIX.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. P. D. Literas tuas sub finem Januarii Hispali accepi, clarissime vir, eo enim peragrata aliqua Hispaniae ulterioris, magnaque Lusitaniae parte, veneramus ad decimum octavum ejusdem mensis. Quam gratiae mihi fuerint, non attinet hinc scribere. Ad eas sane libenter respondissem, si data fuisset aliqua quies istis peregrinationibus. Sed cum paucos post dies Hispali discesserimus, nusquam consedimus, donec perlustratis Gadibus, tota Baetica Celtiberiaque et Oretanis

Madritium redierimus ad 19. Aprilis, ubi biduum commoratus reditum in patriam institui*) magna cum animi voluptate, quod in Hispaniam profectus essem praeter voluntatem et institutum. Compluti fueram ante, quam tuas acciperem; sed nihil de Vallesio audivi, nec ejus librum videre contigit. Hoc habet Hispania, si qui sint viri docti, eos insigniter egregieque doctos esse comperi, sed adeo rari sunt, ut satis mirari non possim, cum nec ingenium illis desit, nec occasio: Valentia sola et habet doctos professores et Latinae linguae exercitia colit. Salmanticae et Compluti nefas esse arbitror latine loqui, quod etiam ipsi Professores perpetuo vernaculo sermone utantur. Lutetiae inveni filium clariss. viri D. Joachimi Camerarii, et nostrum D. Hubertum, qui mihi significavit, Dnos. Joannem et Thomam Redigeros in Germaniam concessisse, Dnm. vero Thomam in Galliam rediturum, quod mihi item hîc confirmatum est. Scripsissem ad illum, nisi intellexissem, brevi huc eum venturum. Gratissimum autem erit, si isthic adhuc fuerit, si eum ejusque fratres et matrem plurimum meo nomine salutes. De rebus meis nihil certi statuere possum, donec literas Augusta accepero, quas propediem expecto. Bene vale, clarissime vir. Antverpiae XVI. Junii, 1565. Tuus semper Carolus Clusius A. Hispaniam multarum peregrinarum pulcherri-

*) Per spatium octimestre cum in Hispania commoratus sit Clusius (Hispan. hist. dedic. 3.), mense Aprili autem Bayonae in Aquitania Pyrenaeis finitima esset, ut illuc proficisceretur (Ibid. 27.), temporis quod reliquum est vel in Aquitania vel in Lusitania transigere debuit.

marum plantarum feracissimam esse comperi^{*)}: quas ita ab Hispanis negligi dolendum est.

XX.

Idem Eidem, Augustae.

S. Quod serius ad tuam Epistolam respondeam, clarissime vir, ne negligentia factum putes. Sed cum ea mihi redderetur, jam itineri Bruxellam accinctus eram, in quod decem dies insumpsi. Salutavi enim eadem opera D. Dodonaicum, apud quem triduum haesi. Edidit ille hac hyeme, cum integram ob nimias occupationes non posset, Historiae plantarum latinae partem, reliquas per otium communicaturus. Exemplar mihi dedit ad te mittendum, sua manu a mendis, quae per operas typographicas irrepserant, repurgatum: rogatque ut boni consulas tenue munusculum. — Meam Epitomen habebis proximo mercatu Francofordiano, Deo favente, atque etiam, si fieri possit, eodem tempore Plantarum Centuriam dabo. Utriusque exemplar ad te curabo, ne sis sollicitus. Sed quod pretii mentionem injicis, facis mihi injuriam. Non convenit enim inter amicos. — De nostris rebus a Dno. Joanne Redigero te omnia audire puto, nam certum est diligenter ad

^{*)} Has non modo diligenter observavit Clusius, sed nonnullarum etiam effigies ipse carbone aut rubrica delineavit (Ibid. praef. 7.).

eum perscribi. Cui etiam exemplar Postulatorum Belgicae nobilitatis missum erat, sed in itinere periisse intelligo, quoniam tabellarius in latrones incidit. Eadem Latino sermone reddideram, petente D. Materno, ut Dno. Nicolao mitterentur, verum cum Gallicis perierunt. Hispanicae Inquisitionis saevitia nostros Magnates, qui in Hispaniam, ut postulata nobilitatis Regi exponerent, profecturi erant, adhuc hic retinet: aliorum enim periculo commoniti non temere se in manifestum periculum conjicient, praesertim apud Regem de rejicienda Inquisitione, aut in Belgicum non admitenda, verba facturi. Satis adhuc quieta sunt hic omnia et rogandus nobis est Deus, ut pacatum et tranquillum hujus provinciae statum esse velit. Vicinorum enim exemplo satis sumus commoniti, quam periculosae imo perniciosae soleant esse hujusmodi mutationes subitae. — Dnum. Hubertum Languetum atque etiam Dnm. Sambucum, modo istic sint, velim meo nomine salutes. Literas aliquoties ad utrumque dedi, sed a neutro responsum fero. Bene vale. Antverpia, intra triduum Brugas rediturus. 27. Aprilis, 1566. Tuus semper Carol. Clusius A. Salutat D. Dodonaeus. Rogatum te velim, ut Dn. Joanni Redigero plurimam meo nomine salutem dicas.

XXI.

Idem Eidem, Viennae Austriae.

S. P. Ante triduum reddita mihi est ea epistola, quam ad me Viennae 26. Octobris dedisti, clariss. vir; quam vero Augustae dedisse scribis responsionem, non accepi. Memini in ea epistola, quam Antverpiae Aprili scripsi, eorum spem fecisse, quae memoras. Verum saepenumero hominem non licet esse ita, ut vult; multa etenim hac aestate contigerunt, quorum causa minime id praestare potuerim, quod statueram. Nam initio aestatis tradidi typographo Plantino meam Epitomen: at neque ille, neque mihi in aula benevoli privilegium (sine quo quidquam excudi hic vetitum est) unquam impetrare potuerunt, Aula videlicet his nostris motibus nimium fatigata et alio occupata. Sub finem vero autumnii tandem impetratum est, pollicitusque est typographus ante mensem cum apud eum Antverpiae essem, brevi se eam praelo commissurum. Huic praeter aliquot annotatiunculas, pauculas quasdam icones addidi eorum Aromatum, de quibus meus Garcias agit, quaeque hic nancisci potui, sed eas a nemine adhuc exhibitas, aut ab aliis non satis fideliter expressas. Adjunxissem meas observationes, nisi et his motibus privatum accessisset incommodum. Etenim magna aestatis atque adeo autumnii parte gravissimis doloribus afflictus fui, ob vulnus in crure dextro summa cum contusione. Caeterum existimo hac hyeme et proximo

vere operam in iis conscribendis et plantarum iconibus exprimendis collocaturum esse. Habet Dodonaeus in manibus Coronariarum plantarum historiam, et si per occupationes licebit, forsitan integram historiam absolvet. Ex oratione habita in funere Fuchsii collegi tres tomos historiae plantarum brevi excudendos. Sed et plantarum historiam a Gesnero conscriptam Wolfius pollicetur; tot itaque tamque illustribus viris in hanc rem sudantibus sperandum est aliquando studium rei herbariae absolutum iri. Abstulit certe nobis hinc annus tres celeberrimos medicos, Gesnerum, Fuchsium, et postremo omnium Rondeletium, qui superiori autumnō *δυσεντερία* extinctus est in mediis laboribus; totus enim erat occupatus in conscribenda curandi methodo et medicamenta componendi ratione, quoniam hi libri mutili admodum et ex praelectionibus ejus excepti ante biennium in lucem prodierant, studiosorum quorundam cura, qui ejus nominis rationem non magnam habuerunt. Opera vero sua paulo ante mortem legasse intelligo Laurentio Jouberto Professore in eadem academia Mompeliana. Quem finem habituri sint nostri motus, nemo est, qui sciat; orandus nobis restat Deus, ut eos sedet et republ. denuo in tranquillum sistat. Frequentes fiunt conciones cum in nonnullis urbibus, tum in omnibus fere pagis et urbium quarundem pomeriis. Anabaptistarum item seminarium nonnullis Flandriae locis pullulare incipit, quibus nisi mature resistatur, verendum est, ne latius malum serpat. De nostra adversus Turcas clade jam audiveramus, multosque illustriss. heroes in acie periisse nunciatum est. Dno. Joanni Redigero gratulor ex animo honorificum munus, cui et

ejus fratribus, si quando ad eos scribes, plurimam meo nomine salutem adscriptam velim. Bene vale, clariss. vir. Brugis 3. Cal. Decemb., 1566. Tui studiosus Carolus Clusius. Gesneri libellus de lapidibus studium illud fere in me sopitum denuo excitavit, quare si qua in re id juvare poteris, gratissimum feceris, atque id facias, magnopere te rogo.

XXII.

Idem Eidem, in Caesaris aula.

S. P. Tam aerumnosus est harum regionum status, clarissime vir, ut quid ad te potissimum scribam non habeam. De meis rebus nihilo magis perscribere possum, cum meos conatus et studia nostri tumultus praecipitent. Non possum autem non dolere harum tam cultissimarum regionum tam miserandum casum, quas video pristinum illum statum et florem nunquam recuperaturas. Nihil sane hic efficient humana consilia, nihil prudentissimorum etiam virorum diligentia. Sed solus Deus qui gravissime ob nostra peccata nobis infensus has aerumnas mitigare potest, quem profecto ex animo oro, ut tandem nostri misereatur. Tametsi autem his tumultibus mea studia mirum in modum perturbentur, non possum tamen cogitationem illam de rebus metallicis (de qua nuper ad te scripsi) deponere, ut in dies augetur ardor ille. Eamque ob causam si quid juvare nostra studia ea in re possis, etiam atque etiam te rogo. Intellexi item genus quoddam lapillo-

rum planorum, et quasi circino in orbem ductorum inveniri in montibus qui Pannoniam a Dacia sive Transylvania disterminant, quorum alii auri, alii argenti colorem referunt et characteribus insigniti videntur sed incognitis. Ferunt Ladislaum regem, quum Tartaros praeda et spoliis onustos persequeretur, atque metueret, ne militum suorum avaritia et ignavia, qui thesauris per viam stratis ab hostibus inhaerebant, victoria illi e manibus eriperetur, a Deo petiisse, ut nummi illi et pecunia ab hostibus in via relictis, in lapides mutarentur, quo militem sic delusum alacriorem haberet in persequendo hoste*). Si quos tua diligentia ex his lapillis nancisci possem, gratissimi essent. Meminit item Doctiss. Matthiolus in suis Commentariis Iridis ejusdem flore aureo, quam in Bohemiae hortis coli scribit. Ejus semen si quod fert vel radicem unam atque alteram curari mihi velim. Ignosce, clarissime vir, si postulator tam importunus sum et te aliis gravioribus negotiis occupatum ad istas nugas revoco. Bene vale, clarissime vir, atque per occasionem generosum Dnm. Joannem Redigerum saluta plurimum meo nomine, tum etiam Sambucum nostrum, si quando eum videbis. Brugis Flandrorum 10. Cal. April., 1567. Tui studiosissimus Carol. Clusius A.

*) Haec historia latius enarratur a Clusio in Nomenclatore stirpium Pannonico, Ejusd. Rarior. stirp. per Pannon. Austr. etc. observatar. Historiae ad calcem adjecto, sub artic.: Gentiana, vulgo Cruciana dicta. Aradiensem ibi vocat campum, ubi plani illi lapilli abundant, qui aliquando aurei nummi fuerint.

XXIII.

Idem Eidem.

S. P. Auxit mirum in modum meum dolorem generosi viri Dni. Joannis Redigeri casus, ob meum erga totam illam familiam amorem. Praesertim vero Dni. Thomae luctus me movet, quem scio fratris conjunctissimi obitu vehementer perculsum iri. Scripsi ad illum epistolam non consolatoriam, cum ipsi mihi consolatione opus sit, sed querimoniarum plenam. Quis enim perditissimis in rebus statum harum regionum miserimum non deploret? Sed aliud quiddam privatim me affigit et nullam consolationem admittere sinit, Patru mei senis et jam septuagenarii supplicium et omnium ejus facultatum depraedatio. Non movit sanguinarios homines senis autoritas, non quod praeclare de sua Rep. meritis esset, non uxoris et liberorum ejus commiseratio. Una res me consolatur, quod nullum ob scelus, at ob Evangelii filii Dei assertionem et in fide constantiam supplicio affectus sit. Sed satis querimoniarum. Ego te morbum superasse ex animo gaudeo. Per absentiam Typographi in Francofurtano mercatu mea Epitome excudi coepta est, sed ob turbas intermissa et negligentius, ut verum fatear, ob meam absentiam curata. Omnes ad me quaterniones, praeter duos postremos, missi sunt, ut si quid mendarum esset, corrigerem. Sed satis sero, nisi ut mendae ad calcem libelli rejiciantur. Ubi fuerit absolutus exem-

plar emendatum curabo. Scripsi superiore epistola de Iride flo. aureo hortis Bohemicis Matthiolo culta et saxeis quibusdam nummis cum aureis, tum argenteis, qui in montibus Hungariam a Transilvania separantibus inveniuntur. Utriusque, si fieri commode possit, hoc est Iridis seminis aut radicis et aliquot nummorum copiam mihi fieri velim. Bene et feliciter vale, clariss. vir. Brugis ad 14. Aprilis, 1567. Tui studiosus Car. Clusius A.

XXIV.

Idem Eidem, Pragae.

S. P. Scripsi ante decem dies, clariss. vir, nostram Epitomen Aromatum sub prelo esse, brevique absolvendam. Nunc cum intellexerim, absolutam et dispersos quaterniones in unum corpus collectos, dedi negotium Plantino Typographo, ut exemplar per Maternum ad te curaret. Scripsi item Materno, ut exemplar a Plantino accipiat. Commissa sunt aliquot errata per meam et ipsius Typographi absentiam. Solent enim per heri absentiam negligentiores esse operae, praesertim cum nemo illis adest, qui aut typographicam intelligat, aut emunctioris naris corrector. Graviora autem errata ad calcem ipsius libelli rejici curavi. Boni igitur consules levidense munusculum et Hispanicarum rariorum stirpium observatiunculas aliquando expectabis, siquidem in earum con-

texenda historia hanc aetatem (quantum per nostros hos motus, quos in dies augescere conspicio, scilicet licebat) impendere decrevi et iconibus sculpendis sculptore occupato, ut proximo vere favente Deo in publicum prodire possit. Bene vale, clariss. vir, et eorum, quae binis postremis ad te literis petii, meminisse quaeso velis. Brugis, 23. April, 1567. Tui studiosiss. Carol. Clusius A.

XXV.

Idem Eidem, Viennae.

S. Binas tuas, priores XI. Octobris, alteras XVIII. Viennae datas, ante biduum apud Bibliopolam Brungensem Plancum inveni, cum biduum ante Maternus Antverpiae quidquam literarum a te habuisse negasset praeter eas, quas ad Biesium*) dedisses. In prioribus chartulae involuta erat terra Caffensis, sed in pollinem fere, redacta ab explorantium manibus, qui aliud forte esse existimarunt. Gratissimum sane id mihi fuit munus et si interdum hujusmodi ad tuas manus perveniant, oro te nostri memineris: etenim non credas, quam hujusmodi omnium rerum peregrinarum semper fuerim

*) Nicol. Biesius, primum Medicinae Prof. Lovaniensis, cui scripta medica ac philosophica varia debemus, postea apud Maximilianum II. Imperatorem Romanum, usque ad a. 1573. quo diem supremum obiit, archiatri munere functus est.

studiosus. Itaque non mirum est, si lapillos et alia, quae polliceris, avide expectem. Bimestri jam Mechliniae fui, intra octiduum, Deo volente, eo rediturus: etenim exprimi curo earum plantarum icones, quas per Hispanias observavi, earumque interea historiam describo. Ducentarum numerum explere puto, quae a nemine hactenus sunt exhibitae, praeter paucas admodum, viginti forsitan, quae ab aliis perperam. Nactus sum sane pictorem ex animi sententia. Utinam sculptor aequae sit diligens. Dodonaeus stirpium coronariorum historiam Plantino typographo tradidit: eam ni fallor proximis nundinis habebimus. Meam historiam ante proximam aestatem aedere non possum propter sculptoris tarditatem. Gratulor D. Biesio de honorifica et opima conditione, dignus enim est ob singularem eruditionem omni felici fortuna. Quod vero ad causam religionis attinet, perpetuo talis fuit, eamque ob causam Dnus. Thomas et ego, cum Lovanium e Galliis commigraremus, in ejus aedes nolimus commigrare. Paulo etenim scrupulosius is percontabatur, an quotidie sacrum audiremus et ejusmodi farinae pleraque alia, quae sane potius scrupulosi erant theologi, quam liberi philosophi aut medici. Gallicae turbae Hispanorum jugum paulo aequius reddiderunt. Plerique ajunt summis viribus inter Regem et Principem decertatum esse: alii negant. Illud certum est, Regis victoriam subsequiturum Hispanorum tyrannidem in has regiones intolerabilem. Voluit certe Deus opt. max. summam illam harum regionum superbiam et florentem statum dejicere, ut malis oppressi ad eum omnis boni conditorem revertantur eumque agnoscant et revereantur.

Bene et feliciter vale, clariss. vir, ac tuum Clusium,
ut facis, amare perge. Brugis 25. Novemb., 1567. Tui
studiosus Car. Clusius A.

XXVI.

Idem Eidem, Viennae.

S. P. Cum hinc nobilis mihi familiaris in aulam
Caroli Archiducis proficisceretur, nam ex ejus Aulicis
est, et diceret, se Viennam iter facturum, non potui,
tam commodam nactus occasionem, non ad te scribere.
Ante octiduum tuas cum lapillo accepi, eodemque die
 respondi per Maternum nostrum. Gratissimus fuit la-
pillus, sed multo gratiores fuerunt tuae literae, quod
de tua valetudine jam multo tempore nihil intellexis-
sem. Quos mihi destinasti lapillos, commodam nactus
occasionem mittere poteris: nam quem unicum misisti,
frangere non constitui donec alios acceperim. Non
dubito*), quin Dns. Augerius Bousbecke, qui aliquando
apud Solymannum egit Caesareum Oratorem, ejus ni
fallor opera commode possent Constantinopoli advehi
Tuliparum Dipcadique**) bulbi: id nisi tibi et illi mo-
lestum siet, velim apud eum cures, atque illi plurimam

*) Ita mutandum: „quin Dni. A. de B. qui etc. Oratorem,
„opera commode etc.“

**) Sub Tipcadi et Dipcadi nomine Muscari moschatum et
racemosum W. a Cortuso acceperat Clusius. Cf. Ej. Pannon.
204. 209.

salutem meo nomine dicas. Petendi autem essent inde ii bulbi, non nunc, sed proximo Junio, quo tempore et folia eorum atque etiam fibrae perierunt, totaque substantia in ipsis bulbis est coacta: tunc enim commode e terra eruuntur et quinque aut sex menses sicci asservari possunt sine aliquo nocumento. Si quid ego his in regionibus tuo illiusque nomine praestare possum, paratissimum semper invenietis. Bene vale, clariss. vir. Mechliniae, 16. Aug, 1569. Tui observantiss. Carolus Clusius.

XXVII.

Idem Eidem, Viennae.

S. Dn. Thomae Redingeri ex Italia reditus Antverpiam me, priusquam constitueram, evocavit: etenim statueram primum Januario huc venire et Plantino meas lucubrationunculas dare excudendas, quas prius absolvere non potui ob privata quaedam negotia et animi perturbationes, quae me transversum egerunt: sed nec his adhuc exsolutus sum. Gratissimus fuit Dn. Redingeri aspectus et incolumem eum rediisse ex animo gaudeo, nam illi sane ex animo bene volo. Lapillos per occasionem mittere poteris: nolo enim tibi molestus esse ea de re, quemadmodum nec de Tulipis, nisi nactus fueris commodam occasionem. Nimio sane mihi emptum videtur a D. Augerio Dioscoridis exemplar, licet picturis sit illustratum: nam picturas hujusmodi nihil moror, quae parum ad plantarum cognitionem

facere videntur. D. Rembertus paulatim in reliquis herbarii sui partibus progreditur, et nunc hanc, nunc illam plantam ex nostro horto ad vivum in tabellis ligneis depingi curat. Quando vero aliquam earum partium evulgaturus sit, minime mihi constat. Dn. Beccanus vir doctissimus alias lucubrationes meditatur, quas non dubium est futuras doctissimas. Non possum mihi non persuadere, quin Gesneri labores ingens volumen confecturi sint, si ex aliis ejus operibus conjecturam facere licet: at hujusmodi opera sumptuosa magis et laboriosa videntur, quam ingeniosa. Sunt et in Anglia nonnulli, qui aliquid in re herbaria meditantur, at poenitet sane me, quidquam tentasse in eo studio, post tam claros scriptores: nam quid ego fructus ex meis ineptiis referre possum, nisi ut me ridendum omnibus doctis praebeam? Bene vale, clarissime vir.

3. Non. Decembr., 1569. Antverpiae. Tui studiosiss. Carolus Clusius A.

XXVIII.

Idem Eidem, Vienna.

S. P. Huc a fratribus evocatus, ut amice, si fieri possit, inter nos de paterna haereditate conveniat, clariss. vir, videbo, ut brevi negotia absolvamus, deinde Mechliniam revertar, ut negotiis isthic compositis, ad iter me accingam versus aulam Caes. Verum cum plerumque negotium facessere soleant viatoribus equites per Germaniam (ut nunc ubique miles conscribitur)

non inutile putavi fore, imo valde necessarium, diploma sive salvus conductus Imp. Majtıs., quo constet me ab ipsa evocari, ne quis forte mihi molestus sit ad vos proficiscenti. Rogatum itaque te velim summopere, ut hujusmodi diploma mihi statim impetretis, si fieri possit, tu et collega tuus Biesius, atque id apud ejus fratrem curetis Mechliniam. Eo enim me tueri potero adversus eos, qui mihi aut molestiam facessere, aut moram obicere velint in itinere. Facies autem et mihi gratissimum et veteri nostra amicitia dignum. Bene vale, vir clariss. Armeteriis II. Cal. Junii, 1573. Tui observantiss. Carolus Clusius A.

XXIX.

Idem Eidem, Viennae.

S. P. A. x. Cal. Septembres literas tuas una cum comneatu Imperatorio accepi, clarissime Dn. Crato, pro quo magnas tibi ago gratias. Post biduum spero me iter ingressurum Deo volente. Ortelium nostrum Antverpia conveni, ait ille misisse se jamdudum ea quae vestris aulicis pollicitus erat. Istic ego primum intellexi de obitu Materni Schuff, qui ante bimestre vitam cum morte commutavit. Literas ad generosum Dn. Thomas Redigerum Coloniam dedi, quibus illi valedicerem, quandoquidem eum praesens convenire non licet, ob temporis angustiam: siquidem per dispositos equos iter WORMATIAM usque emetiri statui et inde Francofordiam, ut ibi his me comitem adjungam, qui

Viennam proficiscentur. Bene vale, clarissime vir, ac me, quod facis, amare perge. Mechliniae, pridie Cal. Septembr., 1573. Tui observantiss. Carolus Clusius.

XXX.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. D. Mitto D. Huberti responsum hodie ad me perlatum. Tuas heri accepi sub coenam. Literae inclusae sunt redditae et fasciculus Magistro postarum traditus. D. Huberto hodie respondi Warkerique literas et alias addidi. Ille Pragae recipiet, quo se proficisci scripsit recta, tametsi per nos venire statuisset. Ante 10. dies Abundii mentem perscripsi, arbitror omnes meas redditas esse. Ordo Aulae Caesariae XII. pronuntiatus fuit; meum nomen neque in eorum numero, qui exactorati sunt, auditum est, neque illis conjunctum, qui in officio manent. Nescio quid sibi velit hoc silentium. Brevi tamen sciemus Deo volente. Die Dominici libros accepi primum, quos Plantini gener Francoforto ad me misit: illis additae fuerunt literae ipsius ad te et alios quosdam: eas nunc accipies. Salutem reddunt D. D. Sambucus, Blotius et Abundius. Bene vale, clarissime Domine D. cum conjugē fidissima et suavissimo filio. Viennae 19 Decembris, 1776. Tui observantiss. Carol. Clusius. (D. D. Redigeris officiosam a me salutem quaeso, D. item Monavio.)

XXXI.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. D. P. Flos Solis e primis provenire solet. Tabaci vero semen, vere satum, interdum Junio duntaxat emergit, raroque ad frugem pervenit. Solemus ergo autumnus id serere: nam cum maturius subsequente anno proveniat, ad sementem perducere potest et semel maturitatem adeptum semen facile effluit, nec alia satione opus est deinceps. Meum popularem existimo prudentiorem factum rediturum cum tua Exa. in gratiam. Nam si perpetuo antiquum obtinebit, sese tandem evertet. Vidi Pasquillum inter pocula conscriptum, in quo nulla gratia. Omnes ordines perstringit, et interdum adeo frigide, ut ejus lectio fastidium adferat. Incipit ab ecclesiastico ordine et primas tenet Episcopus Viennensis. Deinde confuse nunc Consiliarios ecclesiasticos, nunc Medicos, nunc Senatam et cives Viennenses, Jurisperitos et Philosophos impetit. Literas tuas heri sub noctem D. Abundio tradidi: dixit ille se responsurum. Saepius hominem monui: sed actum egi, nosti ejus ingenium. Memini aliquando videre tuam effigiem expressam, nullis tamen coloribus adhuc depictam. Non dubito quin longe facilius a Dno. Rumpio auream Caesaris sis impetraturus, quam ab hoc plumbeam. D. Blotium raro video, salutabo

illum et monebo ut scribat. Meus hospes*) plurimam salutem reddit. Bonus D. Thaddaeus nescio quid rerum agat: illum admodum adflictum arbitror: nam et aula excidit et uxorem, dum Pragae essem, amisit, quae erat columen suae familiae: nunc cum nunquam bonus fuerit oeconomus et multos habeat liberos, necesse est ejus res non optimo loco esse. Bene vale, clariss. Dn. Crato, et me in tuorum numero habere perge, atque Dn. Praefectum Caesarei Palatii commendatum habe. Caesaris reditum avide hic expectamus. Viennae, 22. Maji, 1577. Tui observantiss. Car. Clusius. Mitto Abundii responsum aliasque literas, quas Franciscus Bibliopola Gallus mihi tradidit.

XXXII.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. Grata fuisse quae misi semina libenter intellexi; faxit Deus ut non modo illorum, sed et aliorum, quae, ipso volente, missurus sum, flores diu et sanus conspicere possis. Meam fortunam aequo animo fero, et omnem eventum Dei voluntati permitto. Iniquius sane ferrem, nisi proximam aetatem jam ab initio hic hae-

*) Joannes Aichholzius, Medicus ac Professor Viennensis, qui in horto pensili plurimas raras alebat stirpes, veteri amicitia cum Clusio conjunctus fuit, ita quidem, ut iste, dum Viennae ageret, domicilium suum in aedibus Aichholzii haberet.

rere constituisssem, reliquorum istorum jugorum per-
 lustrandorum gratia, ut absolutiores meae observa-
 tiones in lucem prodire possint. Recutitus jam ante
 xx. dies Pragam accersitus est ab Augusta Caesaris
 Matre. Est etiam accersitus D. Julius, qui xxx. Janua-
 rii Tridento discessit: eum Pragae nunc esse arbitror.
 D. Dodonaeo salutem dixi. Stipendii solutio eum hic
 adhuc detinet admodum invitum. Coloniae per aliquod
 tempus haesurum eum puto. De pecunia admonitus
 Althunium Praesidem adii: negavit ille aut sibi, aut
 mihi eam esse allatam, sed distributam esse inter Cae-
 saris officarios, ad necessaria in victum ipsius quoti-
 dianum coëmda. Tam multis supplicibus libellis Cae-
 sari molestus fui: nihil tamen efficio. Nisi a mercato-
 ribus pecunias magno meo incommodo acciperem in
 quotidianum usum et apud D. Aichholzium viverem, cui
 jam anni unius et aliquot mensium expensas et habi-
 tationis praetium debeo, subsistere non possem. —
 Postquam opera nostri D. Langueti amicitia inter nos
 contracta est, eum semper sanctissime, et cum ea,
 quam debeo, observantia colui, semperque colam: hoc
 tibi certissime persuadeas velim. Itaque si qua in re
 gratificari potero, admonitus, reipsa experieris, me
 verum dicere. Cum hinc discedam, dispiciam, qua ra-
 tione mutuis literarum officiis commodius uti possimus.
 Bibliopola Gallus Francofurto rediit, nullas tamen a
 D. Langueto attulit: ait eum periculosissime laborasse
 et cogitare de deserendo Francofurto: Argentoratum
 velle proficisci, ut sit vicinior patriae. Basilea mihi
 magis arrideret: sed forte suas habet rationes, cur Ar-
 gentinam Basileae praeferat. Mosci Legatus hic adhuc

est: cur huc venerit, adhuc nescimus. Superiore mense literas ab Ungnadio Constantinopoli accepi; Kal. Januarii successor ejus eo appulit. Cogitur tamen Ungnadius ad Aprilem usque mensem istic haerere, ut illum aliquantulum instruat. Scribit Persam occubuisse, plerique veneficio sororis ipsius a Turcarum Imperatore corruptae sublatum praedicant: Nam ipsi Turcae erat admodum formidabilis. Rex Hispaniae per Legatum suum urget pacem cum Turcarum Tyranno, ut omnes videlicet vires in Belgium convertere possit. Deus pro sua clementia nos conservet. Bene et foeliciter vale, clariss. D. Crato, et salutem meo nomine D. Joanni filio dulcissimo D. D. Scharfio et Monavio quaeso dicito. Resalutat Dodonaeus, et Aichholzius salutem adscribi jussit. Viennae 3. Idus Febr., 1578. Tui observantiss. Car. Clusius.

XXXIII.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. P. Pollicitus erat paulo ante suum discessum Caesar, curaturum se, ut stipendia brevi acciperem: abiit, nihil effectum est. Et cum plerisque sit aliquid numeratum, nulla mei habita est ratio. Dodonaeus trecentos accepit, reliquum a Crayo certo tempore habebit; excurrerunt ipsius stipendia usque ad solutionem; xi. hujus mensis cum familia discessit. Deus illius iter fortunet. Caesarem ajunt brevi reversurum. Proxima tamen hebdomada Posenium cogito, ut experiar, an

istic aliquid impetrare possim. Illud dolore me afficit, plurimum temporis mihi elabi in istorum hominum observatione et perire, quod in mearum observationum descriptione impendere maluissem. De Ortelio nihil audivi, existimabam, Antverpiae esse: sed quandoquidem in Italia esse arbitraris, tuas ad D. Pinellum mit- tam, ut eas curet. Neminem enim istic habeo, cui tutius aut melius eas credere possim. Evanuit ille ru- mor de Neapolitanis motibus: utinam veri fuissent, spes esset nostris commoditatem aliquam allaturos, tam- etsi Rex omnia cum ordinibus simulate agat, quod nunc suo magno malo agnoscant necesse est, nisi sensu communi omnino careant. Necessitas tandem coget il- los veternum excutere et serio sana consilia amplecti, nisi prorsus perire malint. Deus illis sanam mentem tribuat, et ab immani Hispanorum tyrannide liberet. — Quae de Plantino adscribis, satis mirari non pos- sum: ipsius ingenium novi modestum et ab omni ma- ledicentia alienum. Si quid simile in mercatu dictum est, ab ejus genero potius profectum suspicor, quam ab ipso Plantino, quem superiore mercatu Franco- furti non fuisse arbitror: cum infirmae ipsius vires lon- gorum itinerum molestias amplius tolerare non possint. Quicumque tamen ille fuerit, qui id dixerit, sive ipse, sive ejus gener, incivilliter profecto egit, ne dicam ar- roganter et injuriose. Bene et foeliciter vale, clariss. D. Crato, cum tuis, quibus plurimam salutem et D. Monavio, meo nomine dictam velim. Viennae 15 Martii, 1578. Tui observantiss. Car. Clusius.

XXXIV.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. P. Ex Ungaria a Dn. de Batthyán regressus, tuas inveni, clariss. D. Crato. Tam diu te cum morbo conflictari vehementer doleo: neque satis mirari queo, cur ita ab amicis et popularibus deseraris. Valetudinem firmam tibi ex animo opto, ut denuo ad Caesarem commigres, quem brevi Pragam profecturum ajunt. Nunc purgatur, uti intelligo, decocto Carçae radicis, nec in publico edit, quod mihi magnam sollicitudinem adfert stipendii exigendi causa. In Hungariam profecturus, libellum supplicem suae Mti. exhibui, illam obsecrans, ut me tandem absolveret. Dedi et sereniss. Archiducibus, ut ab ipsa idem impetrarent. Mea causa etiam loquuti sunt Dn. de Althan, primarii aliquot Provinciales, Dn. de Entzestorff et Felicianus de Herberstain et Hieronymus Beck illi familiaritate conjuncti. Verum nondum experior, ullum pondus habuisse, aut eorum favorem aut meos supplices libellos. Scio Quaestorem per se nihil agere posse, atque ex aliorum nutu pendere. Itaque plurimam gratiam habeo pro tuo erga me studio. De Dodonaeo, postquam hinc discessit, nihil intellexi: pollicitus tamen erat ex itinere se scripturum. Hodie ad Augustam matrem profiscitur Sermus. Archidux Ernestus, huc reversurus ante Caesaris abitum. Adest adhuc D. Julius. Stro-

merus post facinus illud Posenii commissum aula exulatus. Bene vale atque Dn. Joanni Baptistae filio, D. Scharfio affini, atque Monavio salutem precor. Viennae, 12. Maji 1578. Tui observantiss. Car. Clusius.

XXXV.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. Firmiorem tibi sanitatem opto, clariss. D. Crato, atque plurimum doleo, hactenus nullam commodam occasionem sese obtulisse, librum quem pollicitus sum, quemque per Veredarios in tuum usum adferri curavi, tibi mittendi. Verum cum tuas Praga ante triduum a nostro Wolzegio Cursorum Caesareorum Praefecto recte acceperim, per eundem tuis gratissimis respondere volui atque librum mittere, quoniam ea est expeditissima via, qua brevi illius lectione (si seriis tuis studiis atque aliis negotiis detrahere tantum temporis lubet) frui queas. — Dodonaei liber nihil novi admodum continet, praeter inelegantes quasdam et forte fictitias figuras ex Caesareo codice petitas. Binas epistolas ad D. Julium praetermissas velim; atque meo judicio praestitisset privatis literis cum Julio de hoc negotio agere, quam illas in lucem emittere. Julii librum*) non vidi: ne-

*) Intelligi videtur Julii Alexandrini, Med. Caesar. ad R. Dodonaeum Epistola apologetica, quae Francof. eodem anno, quo Clusii literae scriptae sunt, prodiit. Agit hic Julius de fabis veterum, quas ad nostras fabas refert, cum Dodonaeus ad Phaseolos retulisset.

que in hujusmodi contentionibus arbiter esse velim. Veteres Rei herbariae scriptores plurimum Dodonaei sententiam confirmant; non negaverim tamen nostrum vulgarem fabam majorem ipsis notam fuisse, praesertim Rei rusticae Scriptoribus. Verum nemo nostrum est, qui non habeat suum naevum. Monavius nihil ad me de Julii scripto. Si in lucem prodibit, libentissime videbo. Ego interea a Deo Opt. Max. tibi, clariss. D. Crato, omnia felicia exopto. Viennae 4. Non. Junii, 1584. novo calculo. Tui studiosiss. Car. Clusius. Aubrius nondum rediit, necdum perlati huc sunt ejus libri.

XXXVI.

Idem Eidem, Vratislaviae.

S. in Christo S. Prodiit tandem in lucem mea Pannonicarum stirpium Historia, clariss. D. Crato, sed tot foedis maculis conspurcata, nimis supina typographicarum operarum negligentia, ut plurimum me pudeat. Hanc ob causam cum errores tollere non possem, hic eorum (quos quidem leviter percurrendo observare potui) correctionis exprimi jussi, atque etiam Indicem, ut iis, qui exempla meae Historiae accepissent, traderem. Verum cum in litera Z. secundi Alphabeti Phasiolorum figurae perverso ordine repositae essent, Plantini genero remisi, ut recuderet, jussique ut Ap-
Clusii et Gesneri Epistolae.

pendicem auctiorem faceret et Indicem etiam adderet, quo saltem proximis vernalibus nundinis paulo absolutiora forent exempla. Quae superioribus nundinis mutila ad me missa sunt, ea sero admodum accepi, post trimestre videlicet, atque etiam pleraque lacera et luto foedata, nequitia Pataviensis ad Danubium Episcopi, qui nostri Bibliopolae Joannis Aubri libros omnes (quibus etiam pauca mea exempla addita erant) retinuit diutissime, nec eos restituit, nisi plurimis sublatis, et insuper 100 talerorum mulcta Bibliopolae irrogata. Non habui quae singulis, quibus dare debui, sufficerent: alioqui jam etiam exemplar accepisses. Scripsi itaque Plantini genero, ut per cursores tabellarios unicum exemplar mitteret cum correctione literae Z. Appendice auctiore et Indice; id superiore hebdomada accepi, quaeroque commodam occasionem, qua eum tibi mittere queam. De qua re te his admonitum volui, ne existimes Cratonem (licet multo tempore meis literis non salutatum) Clusii animo excidisse. Bene vale, clariss. vir. Viennae Austriae, 7. Kl. April, 1584. reformato calculo. T. studiosiss. Car. Clusius.

XXXVII.

Conr. Gesnerus D. Joh. Cratoni, Vratislaviae.

S. Quod piscium icones nondum misi, causa est, quia typographus noster jamdiu nullum vas cum libris Augustam misit: expecto autem quotidie occasionem. Postremas tuas nono Novembris datas, accepi Decembris 15. Bullingerus bene valet, concionibus publicis Esaiam interpretatur: in quem etiam latine enarrationes suas brevi, ut spero, edet. Hyems tota tepida fuit usque ad Decembrem medium fere, nunc frigus ingens apud nos Pestis (Dei gratia) remisit. A D. Sengmosero si quid responsi acceperis, significabis: et plenius aliquid, cum vacabit, *περί Θ τῶν πιστῶν πιστόν* enim pro potabili usurpo: et *νάρκος πιστικής* in sacris literis eodem sensu, nam et unguenta potabilia preciosissima antiquitas habuit. Inter pestis remedia, vel *προφυλακτικά* potius, an efficacia fore putas, ut ego judico, resinam et resinosa? Inter haec vero praecipue liquidas, ut quam larix et abies fundunt? Meatus enim omnes aperiunt, et omnes corporis partes susque deque permeant: et putredini valde resistunt. Hippocrates, si bene memini, resinam etiam paeoniae antidoto suae contra pestilentiam commendatae immiscuit. Nuper e pharmacopolis nostris alter, theriacam Andromachi praeparaturus, cum trochisci de viperis deessent, meo consilio sulfuris vivi lectissimi tantundem imposuit: qua in re iudicium tuum expeto: et si necessitas *ἀντιβαλλομενον* postulat, an aliud potius

et melius *εὐπόριστον* inveniri posse existimes, quaero. *Εὐπόριστα* Dioscoridis Argentinae jam propemodum absoluta esse puto. Literas tuas postremo ad Penam missas curavi: jamdiu quidem nihil ab eo accepi, neque ex aliis audivi. Abfuit, nescio ubi, aliquandiu. Basileae Oporinus (nomine Henrici Petri) copiosissimum Graeco-latinum lexicon (jam auctius) R. Constantini sub prelo habet. Ego in Stirpium commentariis, utcunque pergo. Meas 18. Octobris ad te datas spero te accepisse. Vale. Tiguri 1564. pridie Kal. Januarii, id est, novi ineuntis anni, quem tibi tuisque quam prosperrimum opto. Ad Fridericum Scharfium tuum si quando scripseris, meis verbis officiose salutabis, una D. Ostrorogo, qui cum est, ut conjicio, in Polonia. T. C. Gesnerus.

UB Wien

+AM505877508

